

УДК 006.033

В.В. Хижняк

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ВІЙСЬКОВОЇ СИСТЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ НАТО

На підставі аналізу стану стандартизації НАТО та України розглядаються проблемні питання гармонізації військової системи стандартизації з системою НАТО.

Вступ та аналіз літератури

Національні інтереси України потребують її інтеграції у міжнародні системи колективної безпеки, їх економічні, військові та військово-технічні структури. На сьогодні найвпливовішою з таких систем є Організація Північноатлантичного Договору (НАТО). Інтеграція у євроатлантичні структури безпеки, включаючи перспективне набуття членства в НАТО, є пріоритетом і стратегічною метою української зовнішньої політики, яка може бути досягнута шляхом поступового впровадження стандартів і практики НАТО та покращання взаємосумісності між збройними силами України і НАТО [1 – 4].

Для досягнення взаємосумісності багатонаціональних сил, узгодженості доктрин і процедур необхідна узагальнена термінологія, здатність до взаємодії систем зв'язку та інформаційних систем, військової техніки й обладнання, а також взаємозамінність бойових припасів та систем матеріально-технічного забезпечення [5].

Вирішенню цих проблем сприяє стандартизація, яка в межах НАТО визначається як процес прийняття узгоджених концепцій, доктрин, процедур та намірів для досягнення і підтримання найбільшого рівня ефективності, сумісності, взаємодії, взаємозамінності й узагальненості в оперативних, адміністративних та матеріальних сферах [6 – 8].

Основна мета стандартизації НАТО полягає у забезпеченні нарощування воєнного потенціалу сил Альянсу, підвищенні ефективності використання наявних ресурсів, досягненні найбільш щільної взаємодії між збройними силами країн – членів НАТО, подоланні труднощів, які виникають під час спільних воєнних операцій через різницю матеріальної частини, систем постачання, процедур проведення операцій.

Мета статті – розгляд проблемних питань гармонізації військової системи стандартизації з системою НАТО на підставі аналізу стану стандартизації НАТО та України.

Основна частина

Зміни в НАТО, що пов'язані з новими, більш складними місіями, розширенням складу Альянсу, необхідністю реалізації заходів, які передбачені програмою "Партнерство заради миру", вимагають чіткого визначення параметрів та відповідного рівня стандартизації з метою забезпечення сумісних дій, навчань і тренувань, відомих у НАТО як п'ять дій (миротворчі операції, пошукові, рятувальні та гуманітарні дії, а також керування кризовими ситуаціями).

Стандартизація НАТО – достатньо поширений процес, який може застосовуватися до будь-якого виду діяльності Альянсу, тому стандарти, що застосовуються у сфері оборони країн – членів НАТО, звичайно класифікуються за трьома головними галузями, хоча деякі стандарти можуть стосуватися більше, ніж однієї галузі:

оперативні стандарти – це стандарти на тактичні концепції, доктрини, тактичні заходи, методи навчання особового складу, організаційні питання, оформлення карт та інші питання стосовно військової практики, процесів, процедур, організації та здійснення всіх видів бойового забезпечення;

адміністративні стандарти насамперед стосуються термінології, а також упорядкування діяльності за межами військового застосування (наприклад, процеси адміністрування, статистичні звіти, документування);

матеріальні стандарти – це документи, що стосуються матеріальної частини, а також обробки та розповсюдження інформації. Вони охоплюють

розроблення практичних посібників і технічних умов на сучасну й перспективну техніку, у тому числі на системи, підсистеми, блоки, вузли, деталі (компоненти), а також запасні частини, витратні матеріали та інші предмети постачання на всіх етапах життєвого циклу виробів.

У світовій практиці оперативну та адміністративну стандартизацію об'єднують під терміном "військова стандартизація", а матеріальну – під терміном "стандартизація військової техніки".

Документи військової стандартизації за своєю суттю є "доктринними" та стосуються керування спільними діями, у тому числі під час застосування підрозділів різних країн. Метою військової стандартизації є подолання труднощів та перешкод, які виникають під час ведення спільних військових операцій через різницю озброєння та військової техніки, систем логістики, принципів і процедур ведення бойових дій, військової термінології тощо.

Документи із стандартизації військової техніки за формою та назвою – військові еквіваленти цивільних промислових стандартів. Мета стандартизації військової техніки спрямована на створення взаємосумісної системи матеріально-технічного забезпечення для сил Альянсу та сил, що діють у межах програми "Партнерство заради миру".

За військову стандартизацію відповідають національні міністерства оборони, а роботи зі стандартизації військової техніки виконують промислові організації (інститути, фірми, об'єднання) на замовлення збройних сил та інших військових формувань. З метою економії коштів здійснюються заходи з максимально широкого застосування цивільних стандартів, у тому числі міжнародних стандартів (ISO, IEC тощо).

У НАТО військова стандартизація в основному підпадає під сферу відповідальності Військового агентства зі стандартизації (MAS), у той час як стандартизація військової техніки відноситься до сфери відповідальності Ради національних директорів з озброєнь (CNAD) [2, 3].

При цьому слід зазначити, що військова стандартизація та стандартизація військової техніки взаємопов'язані. Стандартизація в основних оперативних процедурах, таких як концепції, програми, процедури, впливає на поширення перспектив для стандартизації військової техніки. У свою чергу новітні технології найчастіше вимагають перегляду доктрин і майже завжди впливають на формування змін в оперативних процедурах.

Аналіз наявних в Україні документів зі стандартизації НАТО свідчить, що їх основну частку складають міждержавні угоди зі стандартизації, які стосуються питань військової стандартизації, тобто оперативних та адміністративних питань [4]. У НАТО такі документи згруповані за двома найбільш поширеними серіями, а саме:

1. "STANAG" (Standartization Agreement – угоди зі стандартизації) – офіційно оформлені угоди між кількома або усіма країнами – учасниками НАТО про прийняття чи використання однакового або аналогічного озброєння, військового обладнання, амуніції, майна, а також оперативних, тилових та адміністративних процедур. STANAG не має повноважень без його впровадження країною – учасником, тобто без відображення змісту угоди в національних чинних документах. Країни – учасниці НАТО ратифікують і виконують STANAG на добровільній основі.

2. "AP" (Allied Publikation – публікації Альянсу) – документи, що містять узгоджені принципи дій чи стандартизовані методи, які повинні використовуватися збройними силами всіх або деяких країн НАТО. AP не потребують, на відміну від STANAG, відображення в національних нормативних документах, використовуються "безпосередньо", як це в них вимагається.

У позначеннях публікацій між буквами А і Р може ставитися ще одна чи дві букви, які означають різновиди дії документів, наприклад:

- AAP – збірки адміністративних публікацій;
- ATP – об'єднані тактичні процедури;
- AQAP – збірки гарантування якості;
- ACP – засоби зв'язку;
- AIP – військова розвідка;
- AEP – публікації з технічних питань;
- ALP – тил та забезпечення;
- ANP – навігація;
- AMSP – військова підготовка.

Порядок розробки, підготовки, видання та оновлення (перегляду) угод зі стандартизації НАТО та публікацій НАТО визначені в AAP-3 "Процедури розробки, підготовки, видання та оновлення Угод зі стандартизації НАТО і публікацій НАТО" [5], здійснюються під відповідальністю MAS та включають:

ідентифікацію вимог стандартизації (отримання пропозицій щодо стандартизації, визначення можливостей, переваг та рівнів стандартизації, які необхідно досягти);

формулювання та прийняття переважних завдань стандартизації (визначення пріоритетних потреб стандартизації та формулювання завдань на базі узгоджених вимог);

прийняття чи перегляд стандартів (прийняття чи перегляд стандартів НАТО мають міжнародний характер і повинні бути скоординовані у відповідних структурах НАТО. Завдяки широкому діапазону дій Альянсу прийняття запропонованих стандартів звичайно здійснюється децентралізовано і виконується національними експертами);

індивідуальну ратифікацію стандартів країнами НАТО (деякі запропоновані до прийняття стандарти не можуть бути застосовані в усіх країнах Альянсу, тому запропонований стандарт також може бути ратифікований та прийнятий, якщо не всі, а лише кілька країн погоджуються, що він придатний як мета для виконання);

видання та розповсюдження стандартів НАТО (після того, як достатня кількість країн ратифікували запропонований стандарт, він видається та розповсюджується MAS);

виконання узгоджених стандартів є змістом національної політики країн Альянсу (у НАТО високо цінується виконання ратифікованих STANAG, забезпечується контроль, аналіз та розповсюдження інформації щодо їх виконання різними країнами);

перевірку узгоджених стандартів НАТО, яка може здійснюватися в ході миротворчих операцій, навчань чи інших дій НАТО згідно з відповідними планами; результатами перевірки можуть бути адаптація чи скасування STANAG.

Прийняття чи перегляд угод зі стандартизації НАТО спрямовуються на реалізацію задекларованих принципів стандартизації на засадах досягнення консенсусу, що значною мірою сприяє цільності Альянсу й ефективності його оборонної структури.

Узагальнюючи викладене, можна наголосити, що під стандартами НАТО розуміється система узгоджених установленим порядком міждержавних документів, яка спрямована на досягнення максимально можливої ефективності при взаємодії збройних сил країн – членів НАТО. Фактично стандарти НАТО є блоковими угодами.

Наведена вище інформація дає змогу перейти до аналізу стану української стандартизації у військовій та військово-технічній сфері з метою визначення проблем впровадження в Україні системи стандартизації НАТО.

Що стосується матеріальної стандартизації, то в Україні базовим рівнем стандартів на військову техніку залишається рівень колишнього СРСР. У свій час були розроблені та введені у дію системи стандартів, які досі регламентують процеси планування, розробки, виробництва та експлуатації продукції оборонного призначення. Це документи системи розробки та постановки на виробництво (СРПВ), комплексної системи контролю якості (КСКЯ), комплексної системи загальнотехнічних вимог (КСЗТВ), єдиної системи конструкторської документації (ЄСКД) та інші. Протягом тривалого часу така система матеріальної стандартизації дозволяла створювати ефективні зразки озброєнь, які не поступались за своїми тактико-технічними характеристиками закордонним аналогам. Проте поступово вона накопичила низку суттєвих проблем. Насамперед це те, що зазначені стандарти розроблялись у 80 – 90-х роках як обов'язкові до виконання документи, положення яких спрямовані на замкнуті цикли виробництва і не передбачають кооперації з іншими країнами. Їх вимоги не відповідають змінам, що відбулися в економіці та державній формації України, не враховують положень міжнародних та європейських стандартів щодо управління системами якості, оцінювання відповідності, не гармонізовані зі стандартами НАТО [6]. Водночас основним напрямком розвитку стандартизації військової техніки у країнах НАТО на сучасному етапі є саме кооперація в галузі розробки і виробництва військової техніки та озброєння.

Отже, необхідність реформування в Україні системи стандартизації військової техніки вже назріла. Відповідні заходи неодноразово передбачались у планах державної стандартизації, але через головну проблему сьогодення – відсутність фінансування – роботи з перегляду зазначених документів досі не проводяться.

Що стосується військової стандартизації, то категорії оперативних та адміністративних нормативних документів існують в Україні у вигляді настанов, керівництв, інструкцій, військових посібників чи навіть статутів. Нормативні документи, які можна ідентифікувати як військові стандарти, на сьогодні у Збройних Силах України відсутні.

Можна зробити висновок, що основна проблема військової стандартизації полягає у тому, що системи військової стандартизації в Україні та НАТО різні. При цьому мова не йде про те, що українські документи "гірші" чи "кращі", просто різниця у сис-

темах стандартів не дозволяє на цьому етапі гарантувати мінімального рівня взаємодії військових підрозділів України та країн НАТО.

Розвиваючи співробітництво з НАТО, Україна має на меті зміцнити національну безпеку, запобігти виникненню нових загроз стабільності на європейському континенті та використати досвід і допомогу країн – членів Альянсу в реформуванні оборонної та інших пов'язаних з нею сфер діяльності. Напрямки із співробітництва України з НАТО з питань стандартизації визначені в Державній програмі співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору на 2001 – 2004 роки, затвердженій Указом Президента України, і передбачають [7]:

вивчення системи стандартизації НАТО, її складових частин та створення бібліографічних описів стандартів НАТО;

розроблення рекомендацій щодо впровадження стандартів НАТО в Україні;

переклад українською мовою визначених для впровадження стандартів НАТО;

продовження співробітництва з Військовим агентством стандартизації;

підготовку спеціалістів у галузі стандартизації згідно з системою стандартів країн – членів НАТО.

Висновки

Стандартизація не розвивається сама по собі, а е узагальненням рівня розвитку науки та техніки промисловості, органів управління, організаційних структур. Тому відмінність в Україні та НАТО організаційних структур систем стандартизації, структур фондів стандартів, розбіжності у тлумаченні військових та технічних термінів створюють додаткові труднощі на шляху співробітництва у зазначеній галузі. Враховуючи невідповідність термінології, специфічність та складність документів, значний їх обсяг (майже 2 тисячі угод та публікацій, відкритих для використання згідно з програмою „Партнерство заради миру”) [8], необхідне розуміння, що впровад-

ження стандартів НАТО в Україні протягом одного – двох років неможливе. Діяльність з гармонізації військової системи стандартизації України з відповідною системою НАТО потребує значного часу та фінансових витрат, залучення потенціалу всіх центральних органів виконавчої влади, причетних до оборони держави.

Вирішенню проблем повинні сприяти розроблення та реалізація міжвідомчої Програми гармонізації національних стандартів із стандартами НАТО. Указом Президента України від 26.02.2002 р. № 190/2002 до Державної програми співробітництва України з НАТО [7] роки внесені зміни, у яких передбачено розроблення саме такої програми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Матеріали семінару із стандартизації НАТО. – К.: УкрНДІССІ, 2002.
2. NATO Logistcs Handbook: Довідник НАТО з логістики. – BRUSSELS, October 1997.
3. The NATO Handbook: Довідник НАТО. – К.: Молодь, 1999.
4. Щодо переходу України на стандарти НАТО у воєнно-технічній сфері. – Дніпропетровськ: Дніпропетровська філія Національного інституту стратегічних досліджень, 1977.
5. ААР-3 “Процедури розробки, підготовки, видання та оновлення Угод зі стандартизації НАТО і публікацій НАТО”.
6. Камінський В.Ю., Коротков Б.В. Напрямки та принципи вирішення проблем стандартизації у сфері оборони // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2002. – № 3.
7. Указ Президента України від 27.01.2001 р. № 58/2001 “Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001 – 2004 роки”.
8. ААР-4 “Угоди з стандартизації та союзні публікації НАТО, відкриті для використання державами – учасницями програми “Партнерство заради миру””.

Надійшла 13.09.2005

Рецензент: д-р техн. наук професор В.М. Чинков, Харківський університет Повітряних Сил.